

JAUBERT, Pierre-Amédée

ğersiz, hatta yanlış olduğu görülür. Bununla birlikte insanlar, günlük olaylar hakkındaki görüş ve yorumları dikkat çekicidir. Doğubayazıt'ta kendisini zindana attıran Mahmud Paşa'nın İshak Paşa Sarayı'nın avlusunda bulunan mezarının taşındaki silik ölüm tarihi de onun seyahat-nâmesinde anlatıldığı olayların yardımıyla tamamlanabilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

P. A. Jaubert, *Voyage en Arménie et en Perse*, Paris, ts., J. J. Sédillot'nun önsözü, s. I-XXVI; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 154; Necib el-Akiki, *el-Müsteşriğün*, Kahire 1980, I, 183-184; D. Reig, *Homo orientaliste*, Paris 1988, s. 67, 88; Prince Ali Kadjar, *Les rois oubliés. L'épopée de la dynastie kadjare*, Paris 1992, s. 143-160; Semavi Eyice, "Bir Fransız Gizli Ajanı Amédée Jaubert", *TY*, sy. 255 (1956), s. 742-749; sy. 256 (1956), s. 831-834; a.mlf., "Tarihi Mezarlardan Notlar", *TED*, sy. 4-5 (1973-74), s. 295-299, rs. 2-6; Tahsin Yazıcı, "Feth Ali Şah", *DİA*, XII, 451.

SEMÂVİ EYİCE

JAUNPÛR

Hindistan'ın Utar Pradeş eyaletinde tarihî bir şehir.

Ganj nehrinin sağ kıyısında bulunan şehir 760'ta (1359) Sultan Fîrûz Şah Tuğluk tarafından kurulmuştur. Kurulduğu dönemlerde Budizm'e ve Hindu dinlerine ait çok sayıda mâbed ve diğer yapıların bulunduğu bölge ayrıca stratejik bir öneme sahipti. Fîrûz Şah burayı kurduktan sonra selefi Muhammed b. Tuğluk'un şehzade iken aldığı ad olan Jaun'a nisbetle Jaunpûr ismini verdi. 765'te (1364) ünlü Atâlâ Camii'nin inşasına başlandı. Jaunpûr, Şarkî sultanlarının döneminde (1394-1483) Kuzey Hindistan'ın önemli bir kültür merkezi haline geldi. Özellikle Timur'un XIV. yüzyıl sonunda Delhi'ye yaptığı akınlar üzerine buradan kaçan çok sayıda âlim, edebiyatçı, şair, sanatkâr ve sûfilerden önemli bir kısmı Jaunpûr'a yerleşti. Şehirde Çiştîyye ve Sühreverdiyye dergâhlarıyla medreseler açıldı.

901'de (1495) Sultan İskender-i Lûdî, Jaunpûr'da altı ay kadar kalarak buradaki camiler dışında Şarkî Sultanlığı döneminde inşa edilen eserleri yıktırdı. Bunu takip eden yaklaşık seksen yıl içerisinde Jaunpûr, Afgan hânedanları arasındaki çekişmeler ve Bâbürlülülerle olan mücadeleler sırasında pek çok tahribat gördü. Bâbürlülerin saltanatı döneminde Hümâyün tarafından zaptedilen şehir, ancak Ekber Şah'ın 974'te (1567) Hân-ı Hânân Muhammed Mün'im'i buraya vali tayin et-

mesiyle eski mimari ihtişamını yeniden kazanmaya başladı. Ekber Şah'ın Allahâbâd şehrini kurması üzerine Jaunpûr siyasî ve stratejik önemini kaybetmeye başladı. Bununla birlikte dinî ve kültürel bir merkez olma özelliğini korudu. Şeyh Abdürrâşid ve Molla Mahmûd Fârûkî gibi âlim ve sûfiler Jaunpûr'un İslâm dünyasında tanınmasına vesile oldular. Şehir 1775'te İngilizler tarafından ele geçirildi. Günümüzde gelişmiş bir endüstri, sanayi, ticaret ve eğitim merkezi olan Jaunpûr'un nüfusu 1991 yılında 1.958.282 idi.

Hindular'ın kutsal kabul ettiği pek çok küçük tapınağın bulunduğu şehir İslâm kültürü açısından da önemli mimari eserler barındırmaktadır. Fîrûz Şah Tuğluk'un yaptırdığı kale hâlâ ayakta. Kalenin içinde Fîrûz Şah'ın kumandanlarından İbrâhim Barabek'in inşa ettirdiği cami (Zilkade 778 / Mart 1377) mimari stil ve kullanılan malzemeler bakımından Şarkî eserlerinden ayrılır. İnşası 810'da (1408) Şarkî Sultanı İbrâhim tarafından tamamlanan Atâlâ Camii Jaunpûr'daki en muhteşem mimari eserdir. Kuzey, güney ve doğu cephelerinde muazzam büyüklükte tezyinatlı girişler bulunmaktadır. Caminin batı duvarında yer alan ana mihrap ince bir zevki yansıtan taş işçiliğiyle dikkat çeker. Yine Sultan İbrâhim'in yaptırdığı Cancahri Camii ile onun kumandanlarından Hâlis ve Muhlis hanların yaptırdığı Hâlis Muhlis Camii'nin bugün sadece ana gövde kalıntıları ayakta. Şarkî Sultanı Mahmud Şah'ın hanımı Bibi Râc'ın inşa ettirdiği Lâl Dervâze Camii (851/1447) Atâlâ Camii'nin küçük bir modeli gibidir. 842'de (1438) inşasına başlanan ve 883'te (1478) tamamlanan Jaunpûr Cuma Camii kare planlı olup temelden 6 metreye kadar yükselen görkemli bir yapıdır. Jaunpûr'da ayrıca XVI-XVIII. yüzyıllar arasında çok sayıda cami ve medrese yaptırılmışsa da günümüzde bunların hiçbiri iyi durumda değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şems-i Sirâc Affî, *Târîh-i Fîrûz Şâhî* (nşr. M. Vilâyet Hüseyin), Kalkûta 1891, s. 148; Firişte, *Gülşen-i İbrâhîmî*, Leknev 1281, s. 304-310; J. Fergusson, *History of Indian and Eastern Architecture*, London 1876, II, 108, 190, 222, 224; A. Führer - E. W. Smith, *The Sharqi Architecture of Jaunpur*, Calcutta 1889; Hayreddin Muhammed, *Caunpûrnâme*, Cavnûr 1899; Mian Muhammad Saeed, *The Sharqi Sultanate of Jaunpur*, Karachi 1972; P. Brown, *Indian Architecture*, Bombay 1975, s. 42-46; S. A. A. Rizvi, *A History of Sufism in India*, New Delhi 1978, I, 260-272, 317-318; H. C. Fanshawe, "Cavnûr", *IA*, III, 34; J. Burton-Page, "Djawnpur", *EI²* (İng.), II, 498-499.

SAİYİD ATHAR ABBAS RIZVİ

JAVA

(bk. CAVA).

JEFFERY, Arthur

(1893-1959)

Amerikalı şarkiyatçı,
Kur'an ilimleri uzmanı.

Avustralya asıllı olup Melbourne'da doğdu. Melbourne Üniversitesi'nin Doğu Dilleri Bölümü'nden mezun olduktan (1918) ve aynı üniversitede yüksek lisansını tamamladıktan (1920) sonra kısa bir süre Hindistan'daki bir misyoner okulunda (Madras Christian College) öğretmenlik yaptı. 1921 yılında Kahire'deki Amerikan Üniversitesi'ne şarkiyat hocası olarak davet edildi. Burada Metodist kilisesinin temsilcisi sıfatıyla dinî faaliyetlerde bulundu. Mısır'da kıraat ilmiyle ilgili çalışmalarını derinleştirdi; Mûsâ Cârullah Bigi ve Seyyid Nevvâr gibi âlimlerle tanışarak kendi ifadesiyle onlardan "bir hıristiyanın tek başına öğrenemeyeceği" bilgiler edindi. 1929'da Edinburgh Üniversitesi'nden (İngiltere) doktor pâyesi aldı. 1938'de Amerika Birleşik Devletleri'ne geçip Columbia Üniversitesi'nin (New York) Yakın ve Ortadoğu Dilleri Bölümü'ne başkan oldu; aynı zamanda bir ilâhiyat okulunda (Union Theological Seminary) dinler tarihi dersleri verdi. Bir taraftan da Alman şarkiyatçısı Gotthelf Bergsträsser'in başlatığı ve ölümü üzerine Otto Pretzl'in sürdürdüğü Münih'teki Kur'an arşivi projesine katkıda bulundu. Ancak Pretzl'in II. Dünya Savaşı'nda öldürülüp arşivin tahrip edilmesi yüzünden büyük ümitlerle gerçekleşmesini beklediği bu önemli proje sonuçsuz kaldı. Ömrünün son yıllarında telif çalışmalarına ağırlık veren Jeffery 2 Ağustos 1959'da Nova Scotia'daki (Kanada) yazlığında öldü.

Jeffery, filolojik metin çalışmalarına yönelen şarkiyatçılardan olup daha çok Kur'an metni ve onun mushaf haline getirilişi hakkında araştırmalar yapmıştır. Özellikle diğer dinlerin mukaddes kitaplarından farklı olarak Kur'an-ı Kerim'in İslâm'daki merkezî konumunu farkedip (*The Qur'an as Scripture*, s. 5) dindar hıristiyan kişiliğinin de etkisi altında, metnin tenkidi çalışmalarıyla mevcut mushafın otoritesini zayıflatma arayışlarına girmiştir. İlk mushaf ve kıraat farklılıklarından hareketle Kur'an'ın tenkitli neşrini gerçekleştirmek isteyen ve Kur'an'dan olmadığını ileri sürdüğü Fâtîha sû-